

Doc. dr. Benjamina Londrc
Univerzitet u Zenici / University of Zenica
Pravni fakultet / Faculty of Law

DRUŠTVENO-HISTORIJSKA VALORIZACIJA ZNAČAJA PRVOG ZASJEDANJA ZAVNOBiH-A¹

SOCIAL-HISTORICAL IMPORTANCE VALORIZATION OF THE FIRST SESSION OF ZAVNOBiH²

Akademija nauka i umjetnosti Bosne i Hercegovine publicirala je zbirku naučnih rasprava i stručnih radova predstavljenih na konferenciji: „75. godišnjica ZAVNOBiH-a: povijesna utemeljenost obnovljene državnosti Bosne i Hercegovine u 20. i 21. stoljeću“. Zbornik radova je komponiran u dvadeset i pet zanimljivih i povezanih cjelina koje se nižu od vremena prije održavanja prvog zasjedanja ZAVNOBiH-a 1943. godine do danas. Izabrane studije, iako stvarane u dužem vremenskom periodu, a obuhvataju i različite periode analize i iz različitih su oblasti nauka, prezentirane u jednoj publikaciji, predstavljaju jedinstvenu cjelinu kroz koju se gotovo u cijelosti provlači osnovna zajednička misao o ZAVNOBiH-u kao historijskom temelju obnovljene državnosti Bosne i Hercegovine u 20. i 21. vijeku. Naučni radovi pripremljeni za konferenciju proširuju saznanja u više pravaca izlaganja: otkrivajući, analizirajući, propitujući, da bi se otvorili novi i razbistrili stari pogledi kroz političke, društvene, privredne i pravne procese koji su ih pratili.

Zbornik radova je zahvalan i intrigantan produkt za čitaoca jer detektira pitanja i odgovore koji predstavljaju značajno ishodište u razumijevanju problematike značaja ZAVNOBiH-a. Identitet, doživljaj i refleksija svakog od autora dali su doprinos u potvrđivanju kontinuiteta Bosne i Hercegovine. U historijskom smislu 75 godina nije dug period. Ipak, period od 1943. godine nije specifičan samo po događajima koji su se odvijali u Bosni i Hercegovini tokom svjetskog rata, već zato što je to period turbulentnog

¹ Tekst je prikaz Zbornika radova *75. godišnjica ZAVNOBiH-a: povijesna utemeljenost obnovljene državnosti Bosne i Hercegovine u 20. i 21. stoljeću*, Akademija nauka i umjetnosti Bosne i Hercegovine, Sarajevo, 2019.

² Text is the review of Proceedings *75th Anniversary of ZAVNOBiH: Historical Foundation of Restored Statehood of Bosnia and Herzegovina in 20th and 21st century*, Academy of Science and Arts of Bosnia and Herzegovina, Sarajevo, 2019

vremena, sloma društvenog sistema u svjetskim i evropskim razmjerima, kao i sloma jedne države na ovim prostorima i krvavog rata u BiH. Zato predstavljeni sadržaj radova čini zrelo i zaokruženo, stručno i naučno štivo namijenjeno educiranju i unaprjeđenju savremene misli BiH i šire. To je jedan od načina da se kroz 25 radova suočimo sa prošlošću: u teorijskom ili historijskom smislu, razumijevajući uzroke i posljedice događaja, u društveno-političkom smislu argumentacijom poteza iz prošlosti i sadašnjosti i individualnog aspekta doživljenog, gradeći savremeni društveni model.

Autori radova, osim što su vrsni poznavaoци materije, su i pratioci ideja ZAVNOBiH-a i dijaloga i poštovanja osobnosti i naučne orijentacije drugoga, velikih i širokih znanja i racionalne argumentacije. Znanje i kritička svijest o savremenosti koja skriva svoje teške probleme, nošeni duhovnim senzibilitetom različitih autora, podsjećaju na to da nismo sposobni razumjeti sadašnjost ako ne razumijemo ono što joj je prethodilo.

Kompetentnost mjere u dimenzijama historije BiH teži da nas dovede do srodnosti razumijevanja. Ove žive ideje otkrivaju vezivna tkiva jedne zemlje sa jakim historijski naslijeđenim identitetom, sročene u sazajno bogate i empirijski sadržajne tekstove.

Vrijednosti pisanih tekstova odnose se na različito vrijeme koje određuje sadržaj: od 1943. godine (pred održavanje prvog zasjedanja ZAVNOBiH-a), 1943, 1944, 1945. (prvo, drugo i treće zasjedanje ZAVNOBiH-a), 1945–1990. (period mira i napretka, razvoja visokog školstva, postizanja ravnopravnosti naroda), 1992. (međunarodno priznanje nezavisne Bosne i Hercegovine), 1992–1995. (rat i Dejtonski sporazum), aktuelni trenutak (preispitivanje vrijednosti ZAVNOBiH-a, negacija ZAVNOBiH-a, prepoznavanje uglova i pravaca iz kojih dolaze sumnje) i stremljenja u budućnosti (repcija stavova ZAVNOBiH-a u savremenoj Bosni i Hercegovini, koncept ljudskih prava i sloboda nekad i sad i posebnost Deklaracije ZAVNOBiH-a u tom smislu, kontinuitet i obnova državnosti Bosne i Hercegovine).

Prva grupa radova objavljenih u Zborniku ima zajednički podnaslov „Značaj ZAVNOBiH-a u historiji Bosne i Hercegovine“. Za uvodni dio Zbornika i sâm početak akademik Mirko Pejanović, predsjednik naučnog odbora konferencije, predstavio je rad „Kontinuitet razvoja državnosti Bosne i Hercegovine od prvog zasjedanja ZAVNOBiH-a 1943. godine do referenduma građana o suverenosti i nezavisnosti 1992. godine“. Uvaženi prof. dr. Zijad Šehić u naslovu „Povijesna utemeljenost državnosti Bosne i Hercegovine“ stavlja naglasak na jedinstvo u različitosti u promatranju bh.

državnosti od vremena Kulina bana, tokom vladavine Tvrtka I Kotromanića, perioda osmanske, austrougarske i uprave Kraljevine SHS/Kraljevine Jugoslavije, do perioda obnavljanja državnosti Bosne i Hercegovine. Dr. sc. Safet Bandžović predstavlja rad „Spone i sporovi: Bosna i Hercegovina u jugoslavenskoj državi (1918–1941)“. Ovaj rad govori koje su to bile spone raznolikih državnopravnih historija i kako su nastajale tvorevine na mapi „nove Evrope“. Akademik Ivo Goldstein u autorskom radu „Josip Broz Tito, KPJ i Bosna i Hercegovina 1937–1943. godine“ objašnjava ideju o šesteročlanom jugoslavenskoj federaciji i mjestu koje je federalna jedinica Bosna i Hercegovina imala u tom procesu do drugog zasjedanja AVNOJ-a 1943. godine. Prof. dr. Marko Atilla Hoare u tekstu „Velikosrpska opasnost, ZAVNOBiH i ulazak Bošnjaka, Muslimana u narodnooslobodilački pokret“ obrazlaže kako je odlučujući razlog za masovni ulazak Bošnjaka Muslimana iz istočne Bosne u NOP bio njihov strah da će Hitler ustupiti istočnu Bosnu Nedićevoj Srbiji i uspostaviti veliku Srbiju u kojoj bi Muslimani bili podvrgnuti genocidu. Prof. dr. Elmir Sadiković svoje stavove izlaže u tekstu „Ideja i značaj razvoja mreže narodnooslobodilačkih odbora u vremenu antifašističke borbe u Bosni i Hercegovini“. Prof. dr. Azem Kožar napisao je rad „ZAVNOS i ZAVNOBiH u komunističkoj koncepciji stvaranja Federativne Jugoslavije“. Akcenat ovog rada je na otkrivanju uzroka ukidanja ratne autonomije Sandžaka kroz prizmu partijskih stavova o muslimanskom nacionalnom pitanju. Dr. sc. Muhamed Nametak u radu „Utjecaj ZAVNOBiH-a na kulturu i obrazovanje u Bosni i Hercegovini nakon Drugog svjetskog rata“ govori o dostupnosti obrazovanja, izgradnji bh. kulturnog života koji ima svoju značajnu ulogu. Dr. sc. Dženita Sarač-Rujanac u radu „Principi ZAVNOBiH-a i politička i društvena reforma u SR Bosni i Hercegovini 1960-ih godina“ obrađuje aktivnosti rukovodstva SR BiH 1960-ih godina u jačanju ekonomske, društvene i političke reforme u Jugoslaviji, te govori o oživljavanju „stare platforme i vrijednosti ZAVNOBiH-a, kao i o reformama u praksi. Dr. sc. Vera Katz u radu „Proslava ZAVNOBiH-a 1969. godine“ na zanimljiv način objašnjava kako je 25. novembar 1969. godine i službeno ozvaničen državnim praznikom Socijalističke Republike Bosne i Hercegovine. Govori o filmu „Bitka na Neretvi“, KSC Skenderija, zemljotresu u Banjoj Luci, te počasnom članstvu Tita u ANUBiH-u. Dr. sc. Mesud Šadinlija priložio je rad „Temeljni konstitutivni principi u stavovima predsjedništva Republike Bosne i Hercegovine tokom pregovora o miru 1992. do 1995. godine“. U radu se govori o ustavnim principima, diplomatiji i mirovnim planovima. Prof. dr. Denis Bećirović napisao je rad „ZAVNOBiH kao historijski odgovor na velikodržavne politike podjele i uništenja Bosne i Hercegovine“. Autor ukazuje na korijene politike poricanja i negiranja historijske posebnosti i cjelovitosti Bosne i Hercegovine. Zasnivajući analizu na novoistraženoj arhivskoj građi iz perioda između dva svjetska rata i

Drugog svjetskog rata, naglašava historijski značaj odluka ZAVNOBiH-a kojima su negirane velikodržavne politike. Mr. sc. Jasna Pašić napisala je rad „Na putu od AVNOJ-a do ZAVNOBiH-a, historijska mjesta i dinamika sjećanja“. Mr. sc. Željka Poloni piše o medijskoj politici u Bosni i Hercegovini u tekstu „Medijska prezentacija ZAVNOBiH-a u periodu 1995–2017.“.

Drugi dio Zbornika posvećen je temama koje spadaju u podnaslov „Percepcija ZAVNOBiH-a nakon 1992. godine“. Akademik Ivan Cvitković u radu „Zašto je, i komu, ZAVNOBiH sporan?“ govori o nacionalizmima, „nacionalnom ključu“, vjerskim pitanjima i odnosu ZAVNOBiH-a prema religiji. Prof. dr. Asim Mujkić autor je članka „ZAVNOBiH – Bosna i Hercegovina kao antifašistička zajednica vrijednosnog pluralizma“. Ističe ZAVNOBiH kao vrijedno iskustvo političkog zajedništva, te objašnjava principe zajednice vrijednosnog pluralizma, socijalne pravde i antifašizma. Akademkinja Adila Pašalić-Kreso jasno naglašava da nije pokušala iznaći nove historijske dokumente niti dokaze o vrijednostima ZAVNOBiH-a, jer su svi važni dokumenti uglavnom poznati i objavljeni. Cilj je potcrtavanje i reafirmiranje vrijednosti ZAVNOBiH-a koje imaju univerzalni, globalni karakter i koje prepoznajemo u dokumentima međunarodnih tijela i organizacija. U radu „Napuštanje temeljnih vrijednosti ZAVNOBiH-a etnopolitizacijom i segregacijom obrazovnog sistema“ naročito je ukazano na dokumente prvog i drugog zasjedanja ZAVNOBiH-a, bitne za uspostavljanje obrazovne politike. Prof. dr. Nerzuk Ćurak u kontekstu filozofije historije donosi rad „Mononacionalne stranke u Bosni i Hercegovini i negacija ZAVNOBiH-a“. Prof. dr. Elvis Fejzić svoje ideje izražava u tekstu „Recepcija aksiologije ZAVNOBiH-a u postdejtonskoj Bosni i Hercegovini: divergentno poimanje emancipacijske i liberantske politike“. Dr. sc. Vera Kržišnik-Bukić napisala je tekst „Terminologija o Bosni kao stručni i politički problem“. Obrađuje spornu terminologiju sadržaja pojmova narod i nacija u historiografiji i drugim društvenim naukama. Akademik Miodrag N. Simović i prof. dr. Milena Simović donose tekst „Koncept ljudskih prava i sloboda iz Deklaracije ZAVNOBiH-a o pravima građana u kontekstu korpusa ljudskih prava i sloboda iz Evropske konvencije za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda i uloge Ustavnog suda BiH u doprinosu vladavini prava i pravnoj državi“. Deklaracija o pravima građana BiH sa drugog zasjedanja ZAVNOBiH-a 1944. godine kao prvi dokument modernog doba koji garantira ljudska prava bez obzira na vjeru, nacionalnost i spol, član II Ustava BiH koji garantira najširi katalog ljudskih prava i osnovnih sloboda, te član II/3 ovog ustava su centralni dokumenti kojima je posvećen rad. Prof. dr. Kasim Trnka analizira da li su i u kojoj mjeri vrijednosti ZAVNOBiH-a realizirane u kasnijem razvoju u Federativnoj Jugoslaviji, do njenog raspada i

rata. Interesantna je analiza normativnih rješenja i primjena dejtonskog ustavnog poretka prema kriterijima vrijednosti uspostavljenih ZAVNOBiH-om. Svoja razmatranja iznosi u članku „Vrijednosti ZAVNOBiH-a i Dejtonski ustavni poredak“. Prof. dr. Dženana Čaušević svoje ideje iznijela je u tekstu pod naslovom „Kontinuitet državnosti Bosne i Hercegovine, ZAVNOBiH i evropske integracije“. Zbornik radova zaokružuje tekst prof. dr. Suada Kurtćehajića „ZAVNOBiH je obnovio državnost Bosne i Hercegovine“.

Budući da je riječ o autorima koji su svoja pera već izoštrili na brojnim radovima, umijeće riječi u svakom od sadržaja prima formu posebno privlačnog „pripovijedanja“ naučno-historijsko-pravno-kulturnog sadržaja. Čak se i otkloni unutar postavljene teme kreću u granicama etičkih koordinata po kojima je poznat ZAVNOBiH i poznata i priznata Bosna i Hercegovina. Historija je nezamisliva bez orijentacija, pravaca, srodnih pisaca i mislilaca koji natkriljuju sve ono činjenično poznato. Nipošto ne smijemo zaboraviti ili izgubiti iz fokusa ono bitno u ovim radovima rečeno, a to je jasno određena i ispravno shvaćena uloga ZAVNOBiH-a.

Nipošto ne smijemo previdjeti sličnosti u dva vremena, koncepciju svijesti koju čine sjedinjujućom a individualizirajućom ulogom objavljeni tekstovi. Cjelokupna misao koja evoluirala iz ovog trenutka, trenutka koji se, mogli bismo reći, zove „2019.“, evoluirala iz ove razdaljine. Prema tome, naravno, postoji više načina da se ova razdaljina pojmi. Transparentnost i potpuna lakoća razumijevanja egzistiraju kao rasprskavanje sjećanja, koje će svakog čitaoca u trenutku izvući iz tihe suzdržanosti i prerasti u rukovodeće znakove za razumijevanje iskustva. Primijetiti ćemo, bez detaljnijeg ulaženja u analizu radova, da su tako važni događaji kao što su prvo zasjedanje ZAVNOBiH-a i obnavljanje državnosti Bosne i Hercegovine u 20. i 21. vijeku mnogo lakše objašnjivi u ovakvoj koncepciji zbornika. Ovih 25 analiza predstavljaju pravi kurs koji direktno slijedi iz naučnog ispitivanja po principu *quid facti*, a čije su pojedinačne deskripcije zasnovane na potpunom suzdržavanju od bilo kakvih predubjeđenja.

Ovo je, bez dileme, značajan odmak od klasične recepcije uloge prvog zasjedanja ZAVNOBiH-a u obnovi državnosti Bosne i Hercegovine, a ujedno i beskonačan izvor šireg horizonta istine okrenute budućnosti, a prepoznate kao začetna forma razvoja.

Bila mi je izuzetna čast i zadovoljstvo primiti poziv za učešće na međunarodnoj naučnoj konferenciji „75. godišnjica prvog zasjedanja ZAVNOBiH-a: povijesna utemeljenost obnovljene državnosti Bosne i Hercegovine u 20. i 21. stoljeću“ i dati ovom zborniku svoj skromni doprinos kroz rad „Posebnost Deklaracije ZAVNOBiH-a o pravima građana Bosne i Hercegovine i savremeni tokovi ljudskih prava“.